

(Време, 9.9.2010)

Недавно су – мало јасније, гласније и политички необојено – стручној и широј јавности понуђене две идеје: да ће главна ствар за друштво, па и за будућност политике у времену које је пред нама, бити питање културе, културног идентитета и вредности и, друго, да се стиче утисак да међу младима у Србији нема ентузијазма за друштвени и културни ангажман, штавише – да се фигура "критичког интелектуалца" умногоме изгубила. Верујем да су оба, наизглед противречна утиска, у основи тачна. Да би се, међутим, разумело о чему је реч, изгледа да је потребно суочити се са тешком и болном истином: стање на нашој политичкој сцени је, *en generale*, скоро катастрофално, али стање на нашој академској сцени је још и много горе. А ако једно друштво себи дозволи да стигне дотле да се – част изузецима – пристојнијег, критичнијег, понекад и образованијег света може срести међу, широко узевши, "политичким делатницима" (а о њима не гајим никакве илузије), неголи на катедрама универзитета или у којеквим, требало би, "стручним" удружењима, онда је то друштво врло вероватно на добром и сигурном путу самоуништења. Не само да у том светлу постаје много читије зашто су млади "критички интелектуалци" ретка појава него и да су већ упаљени аларм и црвено светло за узбуну. Јер, ако се овакво стање продужи, не само да нећемо имати критичких и јавних интелектуалаца него нећемо имати никаквих интелектуалаца – у мери у којој је критички став спрам статус квоа саобразан и саприпадан идеји интелектуалца.

Ако се овакво стање продужи, не само да нећемо имати критичких и јавних интелектуалаца него нећемо имати никаквих интелектуалаца – у мери у којој је критички став спрам *статус квоа* саобразан и саприпадан идеји интелектуалца.

Неолиберална песмица

Узроци ове сасвим незавидне ситуације сложени су и многобројни, а генеза проблема превазилази оквире овог чланка. Суштина вероватно лежи у томе да смо оно што је требало да буду најбоље петооктобарске, и западне, и цивилизацијске тековине – демократија, плурализам, слобода, аутономно мишљење – угушили у старту, односно у првој деценији. Догодила нам се "политизација" на најгори и најпогубнији могући начин.

Уместо "политизације" која значи активно учествовање у политичком животу једне земље и самосвесно и умно промишљање о истом, ми смо схватили да је неолиберална песмица хит и "ин", те да оне који знају макар њене прве две строфе треба брже боље институционално прераспоредити. При томе смо некако такође испустили из вида да се "златно доба неолиберализма" завршило и да то више није "једина игра у граду", односно светским градовима. Можда је превладавала искрена наивна вера и убеђење да ћемо се тако приближити Европи, "бољем свету" и оној "светлој будућности" која нас сигурно чека иза угла. Можда су намере биле сасвим добре, али последице су биле ништа мање катастрофалне. Баш као што се, наиме, политичка апатија квалитативно и квантитативно налази у порасту, и међу грађанима превладава осећање мучнине и замор од политике, тако су се и многи интелектуалци – демотивисани атмосфером у којој се фолирант више не разликује од зналца, приучен од образованог, и лично заинтересован од оног који трага за истином – повукли у мир својих радних соба или напустили земљу.

Уместо "политизације" која значи активно учествовање у политичком животу једне земље и самосвесно и умно промишљање о истом, ми смо схватили да је неолиберална песмица хит и "ин", те да оне који знају макар њене прве две строфе треба брже боље институционално прераспоредити.

Друштво без дебате

Није, дакле, једини проблем у томе што, рецимо, у САНУ нису заступљени и изабрани најугледнији представници свих области уметности – мада би то несумњиво било и лепо и важно – невоља је, нажалост, много шира и дубља. Да узмем овом приликом "случај филозофије", и оставим колегама да говоре о књижевности, друштвеним наукама и уметности. Проблем је, дакле, што данас студенти могу завршити филозофију а да никада нису читали Маркса, Сартра или Фукоа, о Бадјуу, Рансијеру и Касторијадису да и не говоримо. Проблем је што, када је овог пролећа Жак Рансијер, један од највећих живих светских филозофа, гостовао у Београду, то не само да није било организовано на нивоу универзитета и одговарајуће катедре у земљи домаћину, него се нико – али баш нико – из ове институције није преварио ни да се појави на предавању. (Сећате се, то је било отприлике онда када су и сви који нису желели сазнали ко је Мајкл Волцер?) Али не треба у свему тражити теорију завере. Можда људи стварно не знају ко је Рансијер. И то је у реду. Али онда није у реду да седе тамо где седе.

У непуних шест месеци српска филозофска сцена (уколико оптимистично и

добронамерно претпоставимо да тако нешто још увек постоји и заслужује то име) дословно је обезглављена. Србија је остала без Светозара Стојановића и Михаила Марковића, без два интелектуалца која ћемо памтити не само по њиховом светски признатом доприносу филозофији него и по личном ангажману и активном обликовању и усмеравању друштвеног живота. Али и још понечем. Ова два филозофа последњих деценија били су идеолошки неистомишљеници – али и велики пријатељи. Њихове разлике најчешће су биле само изузетни подстицаји за разговоре и дебате. Данас смо, изгледа, далеко и од разлика и од дебата на велике теме правде, једнакости, слободе. Данас смо, да ствар буде драматичнија, далеко и од мишљења и ума. И сами сносимо одговорност за то. У одговору на чувено и увек неисцрпно питање "Шта да се ради?", може се рећи следеће: култура и питање вредности, улога интелектуалаца у јавном животу, убрзо ће, или макар у следећим деценијама, доћи на дневни ред јер "успон безначајности", о којем говори Касторијадис, неће вечно трајати. Баш као ни неолиберализам, који је већ данас попримио битне обресе "државно регулисаног капитализма", што је већ нешто друго и другачије. Мада ће у Србији вероватно потрајати најдуже. И уопште не би било чудно да, рецимо, теоријски и практично, Србија буде "последњи бастион либерализма". Или једна од последњих држава која је схватила да је у Империји паника.

Проблем је што, када је овог пролећа Жак Рансијер, један од највећих живих светских филозофа, гостовао у Београду, то не само да није било организовано на нивоу универзитета и одговарајуће катедре у земљи домаћину, него се нико – али баш нико – из ове институције није преварио ни да се појави на предавању.

Јавни интелектуалци

Али, о том потом. За почетак можда није лоше да обавестимо људе да су и Маркс и Фуко и Бадју саставни део најбољег филозофског образовања у Њујорку или Паризу и да неће(мо) бити мање "светски" ако се озбиљно измене и дораде програми. Уколико неко мисли да се наше филозофске традиције и праксис филозофије треба сећати, онда уврстити, рецимо, и њу негде, може и са стране. Најзад, када су скоро све институције једног друштва у кризи, увек се појављује легитимна опција ванинституционалног деловања, у којој често расте теоријска и практична алтернатива. Обавеза и одговорност је сваког критичког и ангажованог интелектуалца у Србији да ствара и пише, али и образује и просвећује, колико год и где год то било могуће. Јер прича о "јавном интелектуалцу" није само прича XX века. И све ово је неопходно да се не бисмо пробудили у Србији у којој има свега – али више не и самосвесног и аутономног мишљења.